

TSJECHOW OP ENGELSMANPLAAT

Niet het Russische platteland anno 1897 vormt de achtergrond van de komedie 'Meeuw' van Tsjechow, maar het waddengebied rond Engelsmanplaat. Het Werkteater speelde dit voorjaar het stuk meerdere malen met veel succes in Amsterdam. De personages dragen Nederlandse namen; zo heten Irina Nikolajewna Arkadina en haar broer Pjotr Nikolajewitsj Sorin in deze uitvoering Jenny en Willem Fortuin en worden gespeeld door Shireen Strooker en Joop Admiraal. Vanaf het begin bestond de idee bij Marja Kok en Rense Royaards om een videofilm van de Meeuw te maken die gesitueerd was in het waddengebied op een klein onbewoond eiland. Hiervoor heeft Rense de Waddenvereniging benaderd en vervolgens zijn de lokaties Memmert, Rottumeroog, Engelsmanplaat, Jordsand en Langli bezocht en tevens Schiermonnikoog's oostpunt, Mandø en Rømø. De VPRO zal deze winter de film, die opgedragen is aan de Waddenvereniging, uitzenden.

Het Werkteater is een koöperatieve vereniging opgericht in 1970 en telde toen 12 leden die merendeels van de toneelschool kwamen en enkele jaren achter de rug hadden bij een repertoire gezelschap. Ze was opgericht omdat de leden zich niet konden verenigen met het toneelbeleid in de jaren '60. De reguliere repertoire gezelschappen waren niet bepaald de plaats waar de vernieuwingen zich voltrokken. Het Nederlands toneel werd toen beheerst door een grote produktiedwang. 'Het waren toneelfabrieken', volgens Rense Royaards, 'die meestal valse, ongeïnspireerde voorstellingen afleverden. Het repertoire, geput uit het reservoir van internationaal erkende meesterwerken, vervulde vooral een museumfunctie voor ontwikkeld

burgerpubliek'.

Het Werkteater voerde zijn voorstellingen op op straat, op podia, in een tent, op scholen, in ziekenhuizen en fabrieken en in het eigen gebouw aan het Kattégat te Amsterdam.

De stukken hadden betrekking op maatschappij-relevante zaken als democratisering, politiek en de derde wereld-problematiek en behandelden situaties in o.a. psychiatrische inrichtingen, bejaardencentra en gevangenissen. Dit resulteerde in een lange reeks van voorstellingen met als bekende stukken 'Je moet er mee leven, Als de dood, Toestanden, Etiketten plakken, Hallo medemens en Feest voor Nico'.

Naast vele optredens in Nederland werden er ook voorstellingen gegeven in

Jan Abrahamse

Duitsland, Italië, Joegoslavië, Engeland en Frankrijk.

Verder werd er gewerkt voor film, televisie en op video.

Engelsmanplaat

Op maandag 15 augustus vertrekt de gecharterde boot Alfa om 6 uur 's morgens uit Lauwersoog. De 10 acteurs en 8 mensen voor de opnamen, regie, produktie en de wadgids Wouter Bijl ontbijten aan boord. Het is 3 kwartier varen naar Engelsmanplaat. Tussen het rif en de plaat worden mensen en materiaal met een klein bootje afgezet. In 4 zelfgemaakte karretjes, bestaande uit een houten bak die gemonteerd is op een frame met 2 fietswielen, wordt de apparatuur, kleren en leefocht vervoerd. Een deel van de apparatuur wordt gehaald uit het huisje van de vogelwachters van Staatsbosbeheer. De vogelwachters zijn inmiddels vertrokken. Het broedseizoen heeft weinig resultaten opgeleverd, slechts drie scholeksters zijn groot geworden en de sterns hebben geen kans gezien jongen groot te brengen. De lage duintjes met enige begroeiing van verleden jaar zijn geheel verdwenen. Wouter Bijl gidst de groep naar een uitloper van het Smerig Gat, een geul die zo'n 4 km ten zuiden van Engelsmanplaat ligt. Deze geul is een goede lokatie voor een aantal scènes uit het draaiboek dat Marja Kok heeft bewerkt voor deze produktie die als werktitel 'Waddenmeeuw' heeft gekregen. Om half tien is het laagwater en we hebben de tijd tot ongeveer 11 uur om hier te filmen. De scènes worden doorgesproken met de spelers en er wordt eindeloos gerepeteerd. Eén van de scènes is een poging tot zelfmoord door middel van verdrinking van Vincent, een jonge toneelschrijver en het zoeken naar hem door Simon, een onderwijzer. Dat kan niet gerepeteerd worden omdat de kleding maar één keer nat mag worden. Een harde wind maakt het er voor deze 2 acteurs niet aangenamer op als de take

is genomen. Na 11 uur, als de geul is volgestroomd, komt de vloed snel de wadplaten op zetten en moeten de karretjes steeds verder het hoger gelegen wad opgetrokken worden in de richting van Engelsmanplaat. Ook tijdens de terugtocht naar de plaat worden regelmatig opnamen gemaakt. Rond 3 uur bereiken we het huisje van Staatsbosbeheer waar 2 wadlopers overvloeden. Om 4 uur gaan we aan boord van het schip van de praatgrage schipper ('Ik zit graag te filosoferen, want mensen zijn mijn hobby') Harm Duit uit Delfzijl.

Generatieproblemen

In gesprek met Rense Royaards vertelt hij over het hoe en waarom van de video-opname van Tsjechows komedie. De meeuw is een eigentijdse opvoering en is geplaatst in een Nederlandse situatie, omdat we herkenbaar wilden maken dat het over kunst gaat en over twee generaties kunstenaars. Een oude generatie die duidelijk in het zadel zit en een veel jongere generatie die niet aan de bak komt en zich gefrustreerd voelt. Eigenlijk een beetje onze situatie. Wij hebben een zekere reputatie en staan misschien ook wel een jongere generatie in de weg. Maar het heeft ook betrekking op onze beginsituatie, 13 jaar geleden, toen we ons tegen alle vormen en etiquettes in de toneelwereld hebben afgezet. Wij maakten toen deel uit van een bepaalde beweging die je overal tegen kwam in de kunst, de politiek en het hele wereldgebeuren.

Waarom hebben jullie het wadden-gebied uitgekozen als achtergrond voor de meeuw?

In het stuk speelt de natuur en de uitgestrektheid een erg grote rol. Marja heeft het stuk in haar draaiboek aangepast aan dat idee. Eerst wilden we dat op Memmert opvoeren. Dat eiland met het voogdhuys is dan het landgoed uit het oorspronkelijke stuk. Toen Memmert niet doorging omdat we daar geen toestemming voor kregen, heeft de tocht naar Jordsand die we met jou gemaakt hebben ons op het idee gebracht om het toneelstuk, dat de jonge schrijver Vincent in het stuk wil opvoeren, te laten plaatsvinden op het eiland. En al de mensen die hij dat wil laten zien laat hij met eb naar het eiland lopen. Maar als het stuk opgevoerd is, moet het gezelschap terug omdat de vloed opkomt. Op de terugweg moeten ze steeds sneller lopen, omdat ze een geul over moeten. Die geul gebruiken we ook voor een zelfmoordpoging van de jonge schrijver.

Is het organisatorisch niet erg moeilijk om een dergelijk stuk in het wadden-gebied te filmen?

Ja, je bent afhankelijk van het getij, het weer, de wind vooral en de tijd. Je moet een boot organiseren, het vervoer van het materiaal, de wadgids moet mee.

Waarom spelen jullie Tsjechow en niet een zelf geproduceerd eigentijds stuk?

Dat vloeit voort uit hoe we dit jaar eigenlijk gewerkt hebben. We hebben na 12 jaar kollektieve arbeid een interim jaar ingesteld waarbij iedereen zich op zijn eigen verlangens en wensen kon oriënteren. De meeuw is een idee van Cas Enklaar, die het stuk ook in de opvoering in Amsterdam heeft geregisseerd. Het werd gespeeld door een aantal mensen van het Werkteater en een aantal gasten.

Het hele Werkteater doet nu mee in deze versie op Engelsmanplaat?

Nu wel, hoewel Krijn ter Braak nog als gast mee doet. Marja Kok wilde haar eigen rol niet spelen, omdat ze niet wil spelen en regisseren tegelijk en Shireen Strooker kwam terug uit de VS en wilde die rol wel overnemen.

Ik ben een meeuw

Kun je een korte beschrijving geven van de meeuw?

Een beroemde aktrice, Jenny Fortuin, gespeeld door Shireen Strooker, komt uit de grote stad op haar landgoed, samen met een bekende schrijver, Daan Holland (Krijn ter Braak). Haar zoon Vincent (René Groothof) is een toneel-schrijver die op die avond zijn toneelstuk wil opvoeren voor alle mensen die op het landgoed aanwezig zijn. Dat zijn de rentmeester (Cas Enklaar), een arts (Herman Vinck), een onderwijzer (Evert van der Meulen) en de broer van de beroemde aktrice (Joop Admiraal). De hoofdrol in dit stuk wordt gespeeld door Nina (Olga Zuiderhoek). Het stuk zelf is heel abstrakt en zet zich af tegen de konventionele toneelnormen. De beroemde aktrice is niet gewend dat de

aandacht van de anderen afglijdt naar iets anders dan haar aanwezigheid.

Tijdens de opvoering begint ze te lachen en maakt opmerkingen. Haar zoon trekt zich dat ontzettend aan en zegt tegen Nina dat ze er mee moet stoppen en rent weg. Het meisje blijft staan en er wordt voor haar geapplaudiseerd. Jenny Fortuin zegt tegen haar dat ze talent heeft en ze wordt vervolgens voorgesteld aan Daan Holland. Er ontwikkelt zich dan een relatie tussen Daan en Nina die zeer verwarrend is voor de moeder en de zoon. De laatste, een soort angry young man, doet een zelfmoordpoging. Twee jaar later wordt Jenny teruggeroepen naar het landgoed, omdat haar broer, die daar woont, erg ziek is. Dan volgt de ontknoping van het stuk. Het blijkt dat Nina een verhouding is aangegaan met Daan Holland, maar die is stukgelopen, evenals haar carrière als toneelspeelster. Vincent is nog steeds verliefd op haar en schrijft met enig succes nog steeds toneelstukken. Wanneer iedereen op het landgoed aanwezig is, dwaalt Nina rond het huis en wordt gekonfronteerd met Vincent, die een moment denkt dat ze voor hem komt. Ze zegt voortdurend: 'Ik ben een meeuw'. Vincent ziet dat ze volkomen in de war is en een beetje aan lager wal geraakt, hetgeen hij zich erg aantrekt. Dan merkt hij echter dat ze niet voor hem is gekomen, maar voor Daan. Hij verscheurt vervolgens al zijn werken en pleegt zelfmoord. De meeuw in het stuk is een symbool dat herhaaldelijk terugkomt. Vlak voor Vincent zelfmoord pleegt, ziet hij Daan en Nina weglopen en gooit hij een dode meeuw voor de voeten van Nina. ■

De film wordt deze winter door de VPRO uitgezonden. Spelers: Shireen Strooker, René Groothof, Joop Admiraal, Olga Zuiderhoek, Cas Enklaar, Ida Mager, Daria Mohr, Krijn ter Braak, Herman Vinck, Evert van der Meulen, regie Marja Kok, produktie Rense Royaards, kamera Onno van der Wal, Ron Termaat, geluid Charles Kersten.